

ทุนทางสังคมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

โดย นายสุนทร นนทเกษ

สำนักพัฒนาสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “ทุนทางสังคมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในครั้งนี้ มุ่งหวังให้มีกลไกความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ เป็นสวัสดิการสังคมทางเลือก ที่สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลภายใต้กรอบของการยอมรับและเห็นชอบร่วมกัน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ ประมวลข้อมูลจากเอกสารวิชาการ และสื่อต่างๆ ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ และบริบทของสภาพปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นผลมาจากความเหลื่อมล้ำในการพัฒนา ความไม่สมดุลในการกระจายความเจริญจากพื้นที่ส่วนกลางไปยังพื้นที่ชายแดน และความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรม รวมถึงประวัติศาสตร์เชิงอำนาจนิยมในอดีต โดยเฉพาะปัญหาความยากจนยังคงเป็นปัญหาพื้นฐานที่สำคัญของชุมชน ซึ่งเป็นต้นเหตุและปัจจัยร่วมที่นำไปสู่ปัญหาอื่นๆ โดยเฉพาะปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การแก้ปัญหาและฟื้นฟูให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสร้างความสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้กลับมาดำรงสถานะเดิม จึงจำเป็นต้องลดปัจจัยและภาวะความรุนแรงของปัญหา โดยการสร้างระบบอื่นขึ้นมาเสริมการจัดสวัสดิการสังคมโดยภาครัฐ โดยการจัดสวัสดิการทางเลือก คือ สวัสดิการชุมชน และสวัสดิการสังคมโดยภาคท้องถิ่น โดยอาศัยทุนทางสังคมมาช่วยสนับสนุน และเป็นตาข่ายรองรับทางสังคมที่มีประสิทธิภาพและเป็นกลไกในการขับเคลื่อน เพื่อรองรับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ โดยมุ่งให้ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับบริการทางสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งในด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา การทำงาน ที่อยู่อาศัย ปัญญาและจิตวิญญาณ ชีวิตครอบครัว ความปลอดภัย และการมีส่วนร่วม

ทั้งนี้ แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้ทุนทางสังคม โดยให้ความสำคัญกับการกระตุ้น สนับสนุน และส่งเสริมรากฐานดั้งเดิมเช่น ศาสนา ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนการในการออกนโยบาย หรือ โครงการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ แทนการปรับเปลี่ยนฐานรากทางสังคมใน 3 กระบวนการหลัก คือ

1) การประเมินนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ เพื่อกระตุ้นส่งเสริมและสนับสนุนทุนทางสังคมเชิงบวก รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับกลุ่มเฉพาะ โดยเฉพาะชาวมุสลิม ที่จะต้องมุ่งเน้นการส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการจัดระบบสวัสดิการสังคมที่สอดคล้องตามหลักคำสอน ศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น และมุ่งเน้นกระบวนการพัฒนาที่ประชาชนในท้องถิ่น ชุมชน เป็นผู้ริเริ่ม ภายใต้กลไกการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2) การพิจารณานโยบายเชิงบูรณาการ โดยมี แผนบูรณาการในทุกระดับโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน รวมถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อเป็นกลไกในการผลักดัน และขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ และการศึกษาวิจัยเชิงบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม ภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่

3) การปรับเปลี่ยนนโยบายเพื่อก่อให้เกิดการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมไปใช้ประโยชน์ โดยการเพิ่มทุนทางสังคม ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมและบทบาทของทุกภาคส่วน ทั้งในระดับครอบครัว และชุมชน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพื่อให้การนำทุนทางสังคมไปใช้ในการส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย มุ่งให้รัฐบาลมีบทบาทหลักในการเชื่อมโยงความสัมพันธไมตรีทั้งระบบในระดับชาติและนานาชาติ โดย พัฒนาคณาให้มีศักยภาพพร้อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ สร้างความเข้มแข็งให้สถาบันทางสังคมเป็นทุนทางสังคม อนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและการรักษาองค์ความรู้ให้คงอยู่ มีการพัฒนานโยบายด้านการเมืองการปกครอง เพื่อจัดการปกครองท้องถิ่นที่เชื่อมประสานกับมิติทางสังคม และวัฒนธรรมของมุสลิม ประสานความร่วมมือกับภาคีภาคส่วนต่างๆ เพื่อกำหนดมาตรการด้านสื่อกับปัญหาความรุนแรงในทุกรูปแบบ และสร้างมาตรการและกลไกทางสังคมเพื่อสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนที่ต้องเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ เน้นการนำทุนทางสังคมในมติดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้น และพัฒนาไปสู่มิติอื่นๆ เพื่อสร้างความสมานฉันท์ในการอยู่ร่วมกัน นำองค์ประกอบของทุนทางสังคม มาใช้ผสมผสานกัน ทั้งนี้กระบวนการของทุนทางสังคมต้องมุ่งสร้างเสริมทรัพยากร/ทุนให้แก่ชุมชน เพื่อช่วยให้ชุมชนและสังคมเกิดพลังในการขับเคลื่อนงาน และแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคม เพื่อการจัดสรรและกระจายทรัพยากรให้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม มีการวิเคราะห์ทุนทางสังคมหลายระดับ โดยเน้นการกระจายตัวของทุนทางสังคม/ทรัพยากรอย่างทั่วถึง และความเชื่อมโยงเกี่ยวพันในระดับต่างๆ การสร้างช่องทางให้ประชาชนในพื้นที่ได้แสดงออกทางกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์ เร่งพัฒนาศักยภาพบุคลากรและปรับทัศนคติ พฤติกรรมในการทำงาน เพื่อการสื่อสารกับประชาชน จัดช่องทางสื่อสารให้ประชาชนในพื้นที่ ให้ร่วมติดตาม ดูแล และตรวจสอบการทำงานของภาคส่วนต่างๆ รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

ประชาชนในพื้นที่ ด้วยการปรับปรุงและพัฒนาอย่างแบ่งปัน และร่วมกันรับผิดชอบดูแล และจัดทำแผนบูรณาการงานของทุกภาคส่วนในพื้นที่ เพื่อคุ้มครอง ดูแลให้ประชาชน ได้รับการทางสังคมที่เหมาะสมตามอัตภาพ และตามสิทธิพึงมีที่รัฐธรรมนูญรับรองอย่างทั่วถึง รวดเร็ว และเป็นองค์รวม

ข้อเสนอในการศึกษาต่อไป ควรมีการศึกษานโยบายและแนวทางการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นรายจังหวัด ภายใต้กรอบแนวคิด “เข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา” และศึกษาแนวทางในการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่ชายแดน